

TERCÜMELER :

KAGHAN UNVANININ MENŞEİ¹ KURAKİCHİ SHİRATORI

Türkçeye çeviren : İBRAHİM GÖKBAKAR

D. T. C. F. Edebiyat Enstitüsünde

Kuzey Asya halkı tarafından kabul edilmiş olan birçok şeref ve otorite unvanları vardır; fakat bunların en barizlerinden biri, ihtimal ki *khan* veya *kaghan*'dır; çünkü bu unvan, nisbeten daha önceki devirlerde görünmeye başlar ve, aynı zamanda, hâlâ da devam etmektedir. O, sadece bu uzun devamlılığından değil, tarihte tanınmış bir isim olması bakımından da dikkate değer. Bildiğime göre bu kelimenin hangi devirde ve hangi kabile veya ırk arasından çıktığını gösterir araştırmalar henüz yeter derecede değildir. Bu sebepten, benim, bu unvan üzerindeki şu etüdüm onun menşeiini araştırmakla başlayacaktır.

Wei-shu (Wei sülâlesi tarihi) daki Ti-chi bahsinde T'o-po ailesinin cediti *Sha-mo-han* adlı birinden kısaca bahsedilmektedir. Parker'in de işaret ettiği gibi, bu ismin son hecesindeki *Han* kelimesi, bir şahıs ismi olan *Sha-mo*'nun sonuna eklenmiş *Khan* unvanı olarak kabul edilebilir. Mamafih tarihte bir başka yerde görürüz ki bu barbar, prens olarak babası Li-wei tarafından, Wei sülâlesinden Ching-yüan'ın ikinci yılında Çin'e gönderilmişti (M. s. 261). Böylece *khan* unvanını onun isminde gördükten sonra bunun, Üç Kırallık Devri'nin sonunda (M. s. 264) kuzeydeki halk arasında kullanıldığını kabule mecbur olacaktık; fakat bu, şüphesiz ki çok uzak bir ihtimaldir. O halde bahsi geçen isim, F. W. K. Müller'in de işaret ettiği gibi², belki de bir şahıs isminin bir kül halinde Saborgan veya buna benzer bir Mançuri dilinden bir transkripsiyon olsa gerektir.

¹ Memoirs of the Res. Dep. of the Tôyô Bunko, No. 1, 1926, s. 1-8.

² Uigurische Glossen; Ostasiatische Zeitschrift, 1919-20 (Festschrift für F. Hirth) s. 313.

Yüan ve Ming devirleri esnasındaki Çin'in kuzey bölgelerinin topografik ve etnik bir otoritesi olan Bretschneider, Çin kaynakları içinde¹ *khan* unvanının ilk görüldüğü misal farzederek, tarihte, *İ-li Khan* ismindeki maruf bir T'o-po şefinin, (M. s. 312) yılındaki Hiung-nu istilâsını defetmek için Çin'e yardım etmiş olduğu hâdiseye nazarı dikkati çekmektedir. Bu 312 senesi, batı Chin'den Huai-ti'nin idaresi altındaki Yung-chia'nın altıncı senesi ve İ-lu'dan başka biri olmadığı bilinen ve o devirde Yin-shan dağlarının güneyinde parlamakta olan T'o-po şefiyle belirtilmiştir. Şüphesiz ki Bretschneider'in bahsettiği İ-li Khan, bu İ-lu'ya yanlış bir yakıştırmadır. Çinli'lerin Yung-chia'nın altıncı yılı, Liu Ts'ung'un kuzey bölgelerine hâkim olduğu devirdeki Chia-p'ing'in ikinci senesiyle aynıdır. Bu senenin bir vak'ası olarak Wei-shu'da kayıtlıdır ki onun ordusu, Çin generali Liu Kun ile müttefikane döğüşen T'o-po İ-lu tarafından yenilmiştir; işte bundan, Çin müstevli-lerini defedenin maruf İ-li Khan olduğunu anlıyoruz. Fakat o, tarihte, hiçbir vakit *khan* olarak görünmez. Wei-shu, Çin imparatoru Huai-ti'nin saltanatının üçüncü yılında aldığı Büyük *Shan-yü* ve *Tai Kontu* isimlerinden başka onu, ölümünden sonra *Mu-Huangti* diye unvanlandırılmış olarak gösteriyor; lâkin ona, Khan ve Kaghan dendiğine dair en küçük bir işaret bile yoktur. Tzu-chih-t'ungchien'in bir paragrafında T'o-po kabilesinin, hattâ kendi kurucusu zamanında bile, Kaghan unvanını bildiğini bize sezdirenen oldukça şüpheyi çekici bir vaziyet kendini gösterir. Zira orada şöyle yazar: " Bu yıl (Ching-yüan'ın ikinci yılı), Hsien-pei'lerin So-tou kabilesi şefi T'o-po Li-wei'yin Çin sarayına gönderdiği oğlu *Sha-mo-han*, orada bir rehine olarak alıkondu. Li-wei'yin ecdadı, Çin'le münasebete girişmeksizin kuzeydeki çöl bölgelerinde oturmuşlardı. Fakat, bizzat 99 klanı havi 36 memlekete hükmeden K'o-han (*Kaghan*) Mao'nun zuhuruyle bu kabile kuvvet kazandı. Beş nesil sonra K'o-han Tui-yin güneye, Ta-tse isimli büyük bataklığa doğru göç etmiş ve K'o-han (*Kaghan*) Lin'den önce de yedi nesil geçmiştir.,, Maruf K'o-han Mao'nun tam zamanı bilinmiyor, fakat 14 üncü nesilde, onun hafidi olup Wei sülâlesinden Ching-yüan'ın ikinci senesinde (yani M. s. 261 de) yaşayan Li-wei'yi görüp bundan ondört nesil geriye sayarak Han İmparator Wen-

¹ Mediaeval Researches, I. s. 239, not. 602.

ti'nin son devrinin beşinci yılına rastlıyan, aşağı yukarı M. s. 151 yıllarına erişiriz; şimdi bunun, Chün-ch'en Shan-yü'nün, Seddin dışındaki memleketlerin kat'î surette tek kudretli hâkimi olduğu zamanda, kuzey bölgelerindeki Hiung-nu üstünlüğüyle belirli bir devir olduğunu hatırlarsak, sadece bir T'o-po şefinin Büyük Shan-yü karşısında Kaghan gibi bir unvanı kabul etmesine zor inanırız. Bütün bu ihtimallere göre, "K'o-han Mao'daki *K'o-han*, tarihin geçmişe ait bir unvanından başka birşey değildir. Kaghan unvanının eski T'o-po şeflerinin adlarında bulunduğu bizi kandıramıyorsa, araştırmamızın mevzuunu daha sonraki tarihlerde aramalıyız. Sung-shu (Sung sülâlesi tarihi) daki Hsien-pei T'u-yü-hun bahsinde pek aydınlatıcı bulduğum bir pasaj vardır. Bu pasaj, ismini taşıyan kabilenin kurucusu T'u-yü-hun'un, kendini, küçük kardeşi Mu-yung Kuei'e nasıl saydırdığını anlatır. Küçük kardeşi meşru bir varis olduğu halde o, gayri meşru idi. Önceleri atları bir arada otluyordu; fakat bir gün çobanlar arasında bir kavga oldu. Bu kavga, küçük kardeşi kızdırdığından T'u-yü-hun, ondan kaçmak için hayvanlarıyla birlikte batıya doğru hareket etti. Mamafih, Mu-yung Kuei, öfkesine pişman olur ve ayrılan kardeşini geri getirmesi için baş müşavirini gönderir. T'u-yü-hun yakalanır, dönmesi rica edilir, o da, eğer atlar kendiliklerinden bu geri dönme müsaade ederlerse, geri geleceğini vadeder. Elçi sevinir ve tarihin izahına göre, "Peki, imparator,, mânasına gelen "Ch'u, K'o-han,, diyerek hürmetle selâmlar. Bu defa, beraberinde getirdiği süvari kuvvetleriyle birlikte, boş yere hayvanlarını geri döndürmeğe çalışır. Nihayet, küçük kardeş yol verir ve "K'o-han, bu, insanın yapacağı iş değildir,,¹ diye bağırarak diz çöker. Aynı hikâye Wei-shu² ve Pei-shih'de³ de vardır; yalnız, bu kitaplarda, T'u-yü-hun'a hitap edilen bu unvan muhakkak ki aynı orijinden diğer bir transkripsiyon olarak, *K'o-han*⁴ şeklinde yazılıdır. Eğer bu hikâyenin böyle olduğuna inanırsak, Kaghan unvanının, Mu-yung Kuei zamanında Hsien-pei kabileleri arasında kullanıldığını kabul etmek mecburiyetinde kalacağız. O zaman bu hikâye, daha ziyade önem kazanır. Chin sülâlesi vakayinamesindeki Tsai-chi

¹ Bahis. 96, s. 1, Chi-ku-ko neşri.

² Bahis. 101, s. 5 v.

³ Bahis. 96, s. 6 r.

⁴ Çince yazılışları farklıdır.

(biyografyalar) da yazılı biyografisine göre Mu-yung Kuei, Chin İmparatoru Wu-ti'nin T'ai-shih saltanat devresinin beşinci senesinde doğmuş (M. s. 269) ve doğu Chin İmparatoru Ch'eng-ti'nin Hsien-ho saltanat devresinin sekizinci senesinde ölmüştür (M. s. 333). 65 yılı geçen ömründe 49 yıl saltanat sürmüştü. Kendini, Yungchia'nın birinci yılında (M. s. 307) Hsien-pei kavminin Büyük Shan-yü'sü olarak ilân etmiş ve Chien-wu'nun birinci yılında da Yüanti'den Büyük Shan-yü ve Ch'ang-li Kontu unvanlarını almıştı (M. s. 317); fakat, bütün bunlara rağmen, Khan veya Kaghan unvanıyla ilgisi olduğunu gösterir hiçbir delil yoktur. Gene aynı tarih, onun üçüncü oğlu Huang'ın, Liao-tung hükümdarı olarak babasına halef olması üzerine, Ch'eng-ti'nin, Hsien-ho'nun 9 üncü yılında, Büyük Shan-yü ve Liao-tung Kontu unvanlarını vermek için ona elçi gönderdiğini zikreder¹; fakat, gene onun Khan veya Kaghan unvanlarına sahip olduğuna dair hiçbir şey görmeyiz. Mu-yung Kuei, batı Chin'in başlangıçlarından doğu Chin devrine kadar yaşadığı için², onun biyografisi mevzuubahs olduğu zaman, Chin sülâlesi vakayinamesine, Sung sülâlesi vakayinamesinden daha fazla güvenebileceğini kabul edebiliriz; görüyoruz ki o, veya ondan sonrakilerin bu unvanı taşıdığına dair birinci eserde hiçbir işaret yoktur.

Belki de Sung sülâlesi vakayinamesinde, T'u-yü-hun'a verilmiş olan *K'o-han* unvanı, Sung devrinde onun bu kabile tarafından kullanıldığına dair bir işaret olarak kabul edilebilir. Fakat, Liao-tung'da oturan Hsien-pei'lerin bu unvan hakkında herhangi birşey bildiklerine dair hiçbir delil yoktur. Bundan başka şunu da dikkate almalıyız ki, *K'o-han* terimi, bu tarihe göre, Çince *Kuan-chia* (İmparator) nın karşılığıdır. Acaba yukarı Liao-ho'daki bu barbar kavimler arasında böyle yüksek bir unvanı alacak kudrette bir şefin bulunup bulunmadığı düşünülebilir mi? Hattâ bu kabilenin meşru şefi, sadece bir piç olan T'u-yü-hun'dan ziyade Mu-yung Kuei olmayacak mıydı? Kardeşinin baş müşaviri tarafından T'u-yü-hun'a *Kaghan* diye hitabedilmiş olması ihtimali pek azdır. Fakat bunu, Sung zamanında, T'u-yü-hun kabilesi arasında söylenen bir hikâye olarak kabul edelim; kabilelerinin kurucusunu, o zaman

¹ Bahis. 109, s. 2 r.

² Batı Chin 265 ve doğu Chin de 307 Milâdi yıllarında başlamışlardır.

kullanılan en yüksek unvan olan Kaghan unvaniyle çağırılmış olsalar gerektir.

Sung devrinde, T'u-yü-hun kabilesinin şefini Kaghan diye unvanlandırmış olması kayıtlı delillerden açıkça anlaşılmaktadır. Chin sülâlesi vakayinamesi (Chin-shu) adlı eserdeki T'u-yü-hun monografyasının bir pasajında şöyle yazar: "*Shu-lo-han*, dokuz yaşında yetim kaldı. Onun, Nien ailesinin zeki ve güzel bir kızı olup dul kalan annesi, Wu-ho-ti ile evlenmişti. Hükümdarın, kendisine duyduğu alâkadan dolayı, hükümet, onun isteğine göre idare edilmişti. *Shu-lo-han*, on yaşında kendini asil varis olarak ilân edip 16 yaşında tahta çıkarak, idaresi altına aldığı binlerce aile ile birlikte, Mo-ho-ch'uan (Mu-ho nehri) a dönerek orada kendisinin *Ta Shan-yü* ve *T'u-yün-hun Wang* olduğunu ilân etti. Artık onun idaresi başlamış, halk sükûn içinde çalışmaya koyulmuştu. Kendisine *Mou-yin K'o-han* unvanı verilmişti¹. Sung vakayinamesindeki T'u-yü-hun'un monografyasının aşağıdaki pasajından bu *Mou-yin K'o-han*'ın hangi devirde yaşadığını çıkarabiliriz: "Shih-hsiung'un tahta geçen oğlu *Shu-lo-han*, kendinin *Ch'e-ch'i Ta-Chiang-chün* (Araba Büyük Komutanı) olduğunu ilân etti. Bu, *Î-hsi* devrinin başlangıcındaydı., Bu devir, doğu Chin sülâlesinin İmparatoru *An-ti*'nin M. s. 405'de başlıyan devirlerden biriydi. Böylece, bu tarihten, T'u-yü-hun kabilesinin önderlerini *Kaghan* unvaniyle çağırmayı bilmekte olduklarına kanaat getiriyoruz.

Bu unvanın, kuzey sülâleleri vakayinamesindeki T'u-yü-hun'un monografyasında görülen ikinci delili şöyledir: "T'ai-ho'nun beşinci senesinde ölen *Shih-yin*'e oğlu *Tu-i-hou* halef olmuştur (M. s. 481). O ölünce tahta, oğlu *Fu-lien-ch'ou* çıkmıştır.... *Hsiao Wen*'in ölümünü işiterek önce Çin sarayına bir elçi göndermiştir (M. s. 499). Yeni Çin İmparatoru *Hsüan-wu*, saltanatının başlangıcında o ihmalden bir fena zan çıkardı.... *Hsüan-wu*'nun ölümüyle *Chen-kuang* devri başladı (M. s. 520-525)... *Fu-lien-ch'ou* ölünce, ona kendini, ilk defa olarak, *K'o-han* diye adlandıran oğlu *K'ua-lü* halef oldu²., Bundan, Kaghan ünvanını üzerine alan ilk T'u-yü-hun şefinin *Shu-li-han* değil, saltanatı (M. s. 525) ten sonra başlıyan, yani birinciden yüzyıl sonra gelen *K'ua-lü* olduğunu anlıyoruz. Fakat bu,

¹ Bahis. 97, s. 8 r.

² Bahis. 96, s. 11-12 r.

ona da hayatında Kaghan denmediğini isbat etmez; çünkü o, kendine Ch'e-chi Ta-chiang-chün (Araba Büyük Komutanı) ve T'u-yü-hun Wang (T'u-yü-hun Kralı) unvanlarını seçmişken, halkın bu iyi kalbli şefe karşı besledikleri yüksek saygıdan dolayı Kaghan demeleri tamamiyle mümkündür. Bütün hâdiselere göre, o kabilenin tarihinde Kaghan unvanını üzerine alan K'ua-lü olduğuna şüphesizce inanabiliriz.

Sung sülâlesi vakayinamesinde T'u-yü-hun kabilesinin kurucusuna atfedilmiş olarak gördüğümüz Kaghan unvanı, her halde Chin devrinde Hsien-pei halkı arasında kullanıldığına bir delil olarak, olsa olsa eskiye tatbik edilmiş ve uydurma bir ünvanıdır. Buna paralel bir misal olarak Chin-shu'daki Tsai-chi (biyografya) kısmında bulunan aşağıdaki, Ch'i-fu Kuo-jên biyografyasından aldığımız pasajı da gösterebiliriz: "Ch'i-fu Ko-ujên, Lung-hsi'deki Hsien-pei'lerden biriydi. Yüzyıllarca evvel, Ju-fu-ssu, Ch'u-lien ve Ch'ih-lu adlı üç kabile vardı. Bunlar, Yin-shan dağlarının beri tarafına aşır geçmek için çölün kuzeyindeki yurtlarından hareket ettiler. Giderken, yollarının üzerine uzanmış mukaddes bir kaplumbağa şeklinde ve tepe büyüklüğünde bir ejdere rastladılar. Bu acıip şeye, bir at kurban ederek, iyi ruh ise yollarını açmasını, kötü bir ruh ise geçitlerini kapamasını dilediler. Birdenbire gözden kaybolarak yerinde bir çocuk türedi. Aynı zamanda bu grup içinde bulunan ve Ch'i-fu adlı kabileye mensup çocuksuz bir ihtiyar adam, bu çocuğun kendisine verilmesini rica etti. İsteği yerine getirilen yaşlı adam, nihayet güveneceği bir mesnet bulduğu düşüncesiyle memnun olmuş ve bu gence Çince "İ-i,, yani destek demek olan *Ho-kan* ismini vermişti. Çocuk, daha on yaşında iken cesur bir muharip, mükemmel bir binici ve 500 Chinli'nin bükebileceği yayı geren bir okçu olmuştu. Kahramanlığı sayesinde dört kabile üzerinde büyük bir nüfuz kazanarak sonunda bu kabile ona, biri *T'o-to* (yarı ilâh) anlamına gelen Ch'i-fu K'o-han T'o-to Mo-ho unvanını vererek genel şef seçtiler. Bunun varislerinden biri olup Kuo-jên'in beş nesillik cediti olan Yu-lin, T'ai-shih'in başlangıcında (M. s. 265) idaresindeki 500 aile ile Hsia-yüan'a hicret etti. Orada bu kabile oldukça refaha kavuştu¹.,

Yu-lin hakkında verilen bu tarihten anladığımıza göre, maruf Ch'i-fu K'o-han, batı Chin'den birkaç devir evvel, ihtimal ki Üç

¹ Bahis. 125, s. 1.

Krallık Devrinde veya Son Han devrinde yaşamış olmalıdır. Fakat, çölün kuzeyi ile sınırlı bir sahada oturan küçük Hsien-pei gibi bir kabile şefinin Kaghan gibi asil bir unvan taşıması mümkün müdür? Bundan başka, bu Ch'i-han K'o-han'ın tarihten bir hakikat olup olmadığı da sorulabilir. "Study on the Tung-hu tribes (Tung-hu kabileleri üzerine bir çalışma)", adlı eserimde müşahede ettiğim gibi, *çocuk* mânasına gelen Moğolca kelime *köbü* veya *köbün* idi. Aynı şekilde, Ch'i-fu (+*kot-fuk*) da bu terimin bir traskripsiyonu idi. İşte bundan Ch'i-fu K'o-han hikâyesinin bu kabileye ait isimden menşelenen uydurma bir şey olduğunu anlıyoruz. Hattâ onu hakikî bir karakter (şahsiyet) olarak kabul etsek bile, çölün kuzeyindeki muhtelif Hsien-pei kabileleri şeflerine Shan-yü denirken, sadece ona Kaghan unvanını yüklemek çok acaip bir şey olurdu.

İkinci mesele, bütün Ch'i-fu K'o-han sülâlesine mensup olanların bu unvanı taşıyıp taşımadıkları meselesidir. Kuo-jên'n Chin-shu'daki biyografisi doğu Chin İmparatoru Hsiao-wu-ti'nin T'ai-yüan saltanat devresinin onuncu yılında (M. s. 385), kendisini, Büyük Tu-tu (Genel Vali), Büyük Chiang-chün (Büyük Komutan) ve Büyük Shan-yü ilân ettiğini ve Ön Ts'inden Fu Téai'in, ona, bir elçiyle Büyük Shan-yü ve Yüan-ch'uan Kralı unvanlarını gönderdiğini söyler. Oğluna gelince, yine aynı tarihteki biyografisinde, Büyük Tu-tu, Büyük Chiang-chün ve Ho-nan Kralı ünvanlarına olan liyakatini ileri sürerek, buna ilâveten, T'ai-yüan'ın 14 üncü yılında (M. s. 389) Fu Chien'den Büyük Chiang-chün, Büyük Shan-yü ve Chin-ch'éng kralı unvanlarını da aldığı görülür. Fakat, her iki biyografide de Kaghan unvanına ait bizi ikna edecek bir işaret bulamıyoruz.

Kuo-jên'in kurduğu batı Ts'in devleti, halefleri Ch'ien-kuei ve Ch'ih-p'an zamanlarını aşmış; fakat, bunlardan sonra gelen Mu-mo, bu devleti, Sung İmparatoru Wén-ti'nin Yüan-chia saltanat devresinin sekizinci yılında (M. s. 431) Hsia tarafından lâğvedilmiş olarak bulmuştu. Ne Ch'ih-p'an'un, ne de Mu-mo'nun, tarihte Kaghan unvanıyla çağrıldıkları görülmemiştir. Bununla beraber, Kaghan, tahminen doğu Chin devrinin sonlarına doğru batı Ts'in'i idare eden Ch'ih-p'an'lar tarafından bir hâkimiyet unvanı olarak bilinmedikçe, Ch'i-fu biyografyasında bu ilk şeflere atfedilen *Kaghan* unvanının, sadece geçmişe ait olması itibariyle, Üç Krallık ve Batı Chin devrinde kullanılıp kullanılmadığı kat'î şekilde isbat

edilemez. Eğer T'u-yü-hun kabilesi şefi Shu-lo-han'ın kendine Mou-yin Kaghan unvanını verdiğini kabul edersek, bunun, ilk defa doğu Chin sülâlesinden An-ti'nin *Î-hsi* devrinin ilk yılında (M. S. 405) kullanıldığı kabul edilmiş olur; bu takdirde, onun neslinden K'ua-lü, bu unvanı alan ilk şahıs ise, bu tarih, Yüan Wei sülâlesinin Chen-kuang devrinden daha erken olamaz (M. s. 520-525). Mamafih, araştırmamızı tarihin bu kadar geç çağlarına kadar götürürsek, aynı devir hakkında, incelenmesi gereken daha birçok materyeller vardır. Meselâ şu aşağıdaki ifade Kuzey Sülâleleri tarihindeki Juan-juan bahsindedir: "Shê-lun, bu devirde, kendini Tou-tai K'o-han diye ilân etti (Wei-shu, bunu, Ch'iu-tou-fa K'o-han olarak kaydeder). Çincede Tou-tai (idare eden ve büyüten) ve K'o-han (İmparator) mânasına gelir¹., Onun, bu unvanı aldığına dair ne Pei-shu'da ne de Wei-shu'da bir tarih verilmez. Fakat her ikisi de onun, Teng-kuo'nun dokuzuncu yılında (M. s. 394) memleket dahilindeki muarızlarını nasıl mahvedip idaresi altına almaya başladığına ve her istikamette, sınırlarını batıda ta Yen-ch'i arazisine ve doğuda Kora bölgesine kadar genişletip, hâkimiyetini büyültmekte nasıl muvaffak olduğuna; sınırın, küzeyde çölün ortasından Han-hai (Baykal) boyuna kadar uzanıp güneyde taşlık bölgeye ulaştığına... Bunun üzerine kendine Tou-tai K'o-han unvanını verdiğine;... T'ien-hing'in beşinci yılında (M. S. 402) Tao-wu'nun, Yao Hing'e karşı bir hareketi idare ettiğini işiterek, Çin sınırlarına hücum etmeyi fırsat bildiğine²., dair bir kayıt vardır. Bu, bizi, *Kaghan* unvanının, doğu Chin tarihindeki Hsüan-Wu-ti'nin T'ai-yüan saltanat devresinin 19 yılından An-ti'nin Lung-an'ın altıncı yılına tekabül eden Teng-kuo'nun dokuzuncu yılıyla T'ien-hing'in beşinci yılları arasında (M. s. 394-402) kullanıldığı neticesine vardırır. Mukakkak ki bu, K'ua-lü'nün bu unvanı alması ve hattâ aynı unvanı Shu-lo-han'a da tatbik etmesinden önce idi. Eğer bu müşahede doğru ise, şüphe etmeden kabul edebiliriz ki Çin kayıtlarının şahadetine göre, bu unvanı ilk alan Juan-juan şefi Shê-lun'dur. Juan-juan bahsindeki "Ch'iu-tou-fa K'o-han,, hakkındaki mütaleasında, T'ung-tien'in müellifi Tu Yu, "*K'o-han unvanı* buradan menşeleniyor ,, diyor³. Ve biz de bu fikrin doğruluğunu kabul ediyoruz.

¹ Bahis. 98, s. 2 v.

² Bahis.98, s. 2 v.

³ Bahis. 196, s. 15 v.